

Mateusz Filipiak*

 <https://orcid.org/0000-0002-6858-0238>

I-VOTING JAKO PŁASZCZYZNA PRZESTĘPSTW PRZECIWKO WYBOROM – PERSPEKTYWA ZASAD PRAWA WYBORCZEGO

WPROWADZENIE

Alternatywne formy głosowania w demokratycznych wyborach lub referendach (w tym *e-voting*, a także jego najbardziej zaawansowana technologicznie odmiana, czyli *i-voting*) stanowią w ostatnich latach bardzo popularną płaszczyznę badań politologicznych. Przesłanki zachęcające do podjęcia wskazanej tematyki – przyświecające również autorowi niniejszego tekstu – mogą mieć niejako charakter generalny (wpisując się w szeroko prowadzony w literaturze przedmiotu dyskurs) lub nieco bardziej „reakcyjny” (stanowiący odpowiedź na bieżące problemy). W związku z powyższym rozważania na temat alternatywnych form głosowania mogą się wpisywać przede wszystkim w naukową dyskusję dotyczącą: (1) rewolucji technologicznej oddziałującej coraz silniej na niemal wszystkie aspekty życia ludzi, w tym na płaszczyźnie społeczno-politycznej (np. zjawisko e-demokracji) [Vinkel, Krimmer 2017: 240]¹, (2) kryzysu demokracji w jej liberalnym ujęciu (m.in. w alternatywnych formach głosowania upatrywane są szanse na zatrzymanie negatywnych tendencji związanych z „odwrotem” demokracji) [Musiał-Karg 2016]².

* Dr, mateusz.filipiak@onet.eu

¹ Szerzej zob. np. Luterek 2007; Musiał-Karg 2017.

² Ramy niniejszego tekstu nie pozwalają na chociażby pobieżną analizę dyskursu dotyczącego kryzysu demokracji liberalnej (przedstawicielskiej). Na ten temat z różnych perspektyw szerzej zob. np. Rahat i Kenig 2018; Wojtaszczyk, Stawarz i Wiśniewska-Grzelak 2018; Kurlantzick

Na płaszczyźnie bardziej bieżących analiz, do których przyczyniła się np. pandemia COVID-19, zauważa się, że upowszechnienie głosowania elektronicznego mogłoby stanowić procedurę ułatwiającą przeprowadzenie wyborów lub referendum w sytuacjach nadzwyczajnych, w momencie gdy głosowanie konwencjonalne jest ograniczone lub uniemożliwione [Górny 2020]³. Jednocześnie konieczna w tym miejscu jest uwaga, że zgodnie z orzecznictwem konstytucyjnym elektroniczna forma głosowania powinna być (przynajmniej w początkowym okresie) wyłącznie procedurą uzupełniającą względem głosowania konwencjonalnego [Rulka 2015: 226–228]⁴.

Przedmiotem naukowej eksploracji powinny być również wszelkiego rodzaju zagrożenia i niebezpieczeństwa związane z potencjalnie negatywnym wpływem *i-votingu* na demokratyczne procedury wyborcze [Kapsa, Musiał-Karg 2022]⁵. Wpisując się w ten nurt, autor niniejszego tekstu proponuje podjęcie analizy uwarunkowań związanych z elektronicznym głosowaniem w kontekście przestępstw⁶ oraz wykroczeń⁷ przeciwko wyborom i referendum. Rozważania będą się też odnosiły do nadużyć względem zasad prawa wyborczego (tzw. przymiotników wyborczych). Zdaniem autora przyjęcie takiej perspektywy może być cenne w dwóch aspektach: (1) określone w przepisach prawa przestępstwa i wykroczenia względem wyborów zdają się bezpośrednio korespondować z zasadami prawa wyborczego oraz (2) stwierdzenie, że *i-voting* może powodować (oprócz przestępstw i wykroczeń) naruszenie wynikających wprost z konstytucji zasad prawa wyborczego w pewnym stopniu potęguje konieczność dogłębnej analizy zagadnienia przed wprowadzeniem ewentualnych zmian prawa wyborczego.

Staranność terminologiczna wymaga sprecyzowania i rozróżnienia terminów *e-voting* oraz *i-voting*. Pierwszy z nich pozostaje pojęciem stosunkowo szerokim i obejmuje trzy główne płaszczyzny elektronicznego i technologicznego wsparcia dla przeprowadzanych wyborów: (1) wizualizację i analizę uzyskanych wyników – systemy jedynie zbierają i prezentują dane wyborcze, (2) głosowanie wspomagane elektronicznie (maszyny do głosowania w lokalach), (3) głosowanie w pełni elektroniczne przy wykorzystaniu sieci Internet,

2013. Stosunkowo syntetycznej rekonstrukcji dyskursu we wskazanym zakresie dokonuje również Kowalewski [2019].

³ Szerzej zob. Krimmer, Duenas-Cid, Krivonosova 2021; Adamescu 2021.

⁴ Por. Zbieranek 2018.

⁵ Szerzej zob. Licht, Duenas-Cid, Krivonosova, Krimmer 2021.

⁶ Zob. art. 248 pkt 5 oraz art. 251 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 2020 poz. 1444 ze zm.), dalej k.k.

⁷ Zob. art. 513 Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. 2020 poz. 1319), dalej k.w.

czyli właśnie *i-voting* [Sobota 2016: 417–418]⁸. W literaturze funkcjonuje ponadto dodatkowe rozróżnienie głosowania elektronicznego (internetowego) obejmujące: (1) głosowanie internetowe w lokalu wyborczym (*Internet Voting at the Polling Place*) oraz (2) głosowanie internetowe zdalne (*Remote Internet Voting*) [Musiał-Karg 2018: 48–49].

Światowym liderem we wdrażaniu rozwiązań dotyczących głosowania internetowego pozostaje Estonia, gdzie już od 2005 r. istnieje możliwość oddawania głosów przy wykorzystaniu sieci Internet. Co istotne, możliwość głosowania elektronicznego w tym kraju jest dostępna dla każdego uprawnionego wyborcy. Ponadto Estończycy mogą głosować w ten sposób zarówno w wyborach lokalnych, jak i ogólnokrajowych (parlamentarnych oraz do Parlamentu Europejskiego). Magdalena Musiał-Karg, analizując na przykładzie estońskim przesłanki przyświecające ustawodawcom wprowadzającym alternatywne formy głosowania, wskazuje na następujące elementy:

- 1) „unowocześnienie” głosowania – poprzez udostępnienie dodatkowego i wygodnego kanału oddawania głosów,
- 2) umożliwienie szerszego oraz bardziej wydajnego wykorzystywania istniejącej infrastruktury cyfrowej (m.in. elektronicznej karty eID) [Musiał-Karg 2018: 53–54].

Kolejnym z państw mających istotne doświadczenia w głosowaniu elektronicznym jest Szwajcaria. Musiał-Karg poddała analizie również szwajcarski system wyborczy. Wśród najistotniejszych przesłanek wprowadzenia *i-votingu* wskazuje:

- 1) dostosowanie procedur wyborczych do zmieniającego się społeczeństwa⁹,
- 2) dodanie nowej (innovacyjnej i atrakcyjnej) formy wyborczego uczestnictwa,
- 3) ułatwienie podjęcia wyborczej aktywności,
- 4) przewidywane zwiększenie frekwencji wyborczej,
- 5) szczególną ochronę jednej z zasad wyborczych – równości głosowania [Musiał-Karg 2016: 19–20].

Z kolei analiza przykładu belgijskiego wskazuje dodatkowo następujące przesłanki zasadności wprowadzenia alternatywnych form głosowania:

- 1) zmniejszenie liczby głosów nieważnych (oddanie takiego głosu uniemożliwia komputerowy system głosowania),
- 2) skrócenie procedury liczenia głosów [Kuzelewska 2018: 150].

⁸ Podstawowym przedmiotem zainteresowania autora niniejszego tekstu będzie właśnie w pełni elektroniczne głosowanie przy wykorzystaniu sieci Internet.

⁹ Wśród zmian następujących w społeczeństwie wskazuje się np. zwiększoną mobilność (w kontekście wyborczym – przybywanie w dniu wyborów poza miejscem zamieszkania) czy starzenie się społeczeństwa (w kontekście wyborczym – utrudniony udział w głosowaniu tradycyjnym osób starszych i chorych); por. Malužinas, Górný 2022.

Pomimo że wskazany katalog przesłanek wprowadzenia alternatywnych form głosowania jest skonstruowany na podstawie *case study*, wydaje się, że może mieć on stosunkowo uniwersalny charakter, dający się odnieść również do innych państw. Niemniej dwa spośród wskazanych powyżej czynników budzą pewne wątpliwości. Pierwszym z nich jest wpływ na frekwencję wyborczą, który nie został potwierdzony empirycznie – wskazuje się, że elektroniczną formę wyborczego (lub referendalnego) uczestnictwa wybierają przede wszystkim osoby, które już wcześniej uczestniczyły w demokratycznych głosowaniach [Musiał-Karg 2016: 21; zob. też Vinkel 2015: 29; Korycki 2017]. W związku z powyższym w literaturze wskazuje się, że elektroniczne głosowanie może przyczynić się nie tyle do zwiększenia frekwencji, co ewentualnie do jej utrzymania na określonym poziomie (tj. do ograniczenia zjawiska postępującej absencji wyborczej) [Solvak, Vassil 2018: 16–17].

Ciekawy komentarz do korelacji frekwencji i *e-votingu* stanowi przytoczony już przykład belgijski. Frekwencja wyborcza w tym kraju gwarantowana jest bowiem poprzez obowiązujący przymus wyborczy. Implementacja alternatywnych form głosowania z pewnością więc nie miała na celu zwiększenia wyborczego uczestnictwa obywateli [Kuźelewska 2018: 150]. Druga z kontrowersyjnych przesłanek to problematyka zmniejszenia liczby głosów nieważnych. Wydaje się, że w literaturze aspekt ten przedstawiany jest w znaczeniu pozytywnym – system komputerowy niejako chroni przed omyłkowym oddaniem nieważnego głosu [Kuźelewska 2018: 150; Sobota 2016: 421–422]. Zdaniem autora należy jednak brać pod uwagę, że część nieważnych głosów może być oddana celowo – jako wyraz dezaprobaty wobec kandydatów w poszczególnych wyborach czy – szerzej – całego systemu politycznego. Można nawet zaryzykować tezę, że z punktu widzenia aktywności obywatelskiej (i wyznawanych wartości demokratycznych) celowe oddanie nieważnego głosu pozostaje zjawiskiem korzystniejszym aniżeli całkowita rezygnacja z uczestnictwa wyborczego. Być może zatem systemy informatyczne obsługujące elektroniczne głosowanie powinny dawać możliwość oddania głosu nieważnego, np. poprzez wyświetlanie dodatkowego ostrzeżenia informującego o nieważności oddawanego głosu, które można zaakceptować lub skorygować¹⁰.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę na czynniki i uwarunkowania umożliwiające skuteczne wprowadzenie i późniejsze wykorzystywanie elektronicznego głosowania. Estoński badacz Priit Vinkel, analizując szczegółowo doświadczenia swojego kraju związane z wprowadzeniem elektronicznego głosowania,

¹⁰ Kolejnym zastrzeżeniem pozostaje fakt, że przy alternatywnym funkcjonowaniu dwóch (lub więcej) możliwych procedur głosowania część z nich (głosowanie tradycyjne, korespondencyjne czy listowne) daje możliwość oddania nieważnego głosu i tylko głosowanie elektroniczne pozbawia takiej możliwości.

zdaje się zwracać szczególną uwagę na dwa elementy (czy szerzej – procesy) umożliwiające skuteczną implementację *i-votingu*. Pierwszym z nich jest konieczność przeprowadzenia szerokiej debaty publicznej, która uwzględniać (a przede wszystkim rozstrzygać) będzie również zagadnienia konstytucyjności alternatywnych metod głosowania. Kolejnym elementem – zdecydowanie najistotniejszym w ocenie autora niniejszego tekstu – pozostaje konieczność zbudowania zaufania obywateli do infrastruktury *e-administracji* (w tym do rozwiązań technicznych umożliwiających głosowanie elektroniczne) [Vinkel 2015: 9]¹¹. Z kolei brak takiego zaufania wskazuje się jako jedną z podstawowych barier (na poziomie indywidualnym), które mogłyby uniemożliwić implementację elektronicznego głosowania [Licht, Duenas-Cid, Krivosova, Krimmer 2021: 72–74].

Wprowadzenie alternatywnej formy głosowania w postaci głosowania przez Internet wiąże się zarówno z szansami, jak i zagrożeniami na każdym z etapów wyborczej procedury. Uwarunkowania towarzyszące wprowadzeniu *i-votingu* na poszczególnych etapach można rozpatrywać z perspektywy technicznej (kwestie systemów komputerowych, algorytmów czy zabezpieczeń cyfrowych) [Sobota 2016: 421–423; zob. też Maciejewski 2007] albo politologiczno-prawnej (np. przestępstwa wyborcze czy naruszenia zasad prawa wyborczego). W dalszej części tekstu autor podejmie próbę analizy, uwzględniając drugą ze wskazanych perspektyw.

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Zasadniczym celem niniejszych rozważań pozostaje analiza uwarunkowań związanych z wprowadzeniem (i upowszechnieniem) elektronicznych form głosowania przy wykorzystaniu sieci Internet (*i-voting*) w odniesieniu do możliwych przestępstw i wykroczeń przeciwko wyborom i referendum.

Analiza zostanie przeprowadzona w dwóch obszarach, obejmujących: (1) możliwe nadużycia względem zasad prawa wyborczego, których płaszczyzną mogłoby się stać wprowadzenie elektronicznych form głosowania, oraz (2) upowszechnienie *i-votingu* jako nowej płaszczyzny umożliwiającej popełnienie przestępstw wyborczych. Autor wyraża nadzieję, że efektem analizy będzie wskazanie podstawowych korelacji na linii: *e-voting* – zasady prawa wyborczego oraz (w szczególności) określenie podstawowych zagrożeń związanych z możliwością popełniania przestępstw i wykroczeń przeciwko wyborom, które to zagrożenia wynikają z wprowadzenia alternatywnej formy głosowania.

¹¹ Por. Skotnicki 2018: 75–76.

Realizacji tak nakreślonych celów służyć ma wykorzystanie odpowiednich metod badawczych, w tym przede wszystkim metody analizy systemowej (zarówno zasady prawa wyborczego, jak i rozwiązania w zakresie dopuszczalnych form głosowania pozostają istotnymi elementami systemu wyborczego) oraz metody instytucjonalno-prawnej (analiza odnosić się będzie do proponowanych do wprowadzenia rozwiązań prawnych i do ewentualnego złamania obowiązujących przepisów prawa w omawianym zakresie).

Wykorzystanie takiego instrumentarium metodologicznego ma także umożliwić weryfikację dwóch przyjętych hipotez (pozostających w korelacji z dwoma wskazanymi powyżej obszarami podjętych rozważań), zgodnie z którymi:

- 1) przeprowadzanie głosowania w formie elektronicznej (*i-voting*) stanowi nową płaszczyznę umożliwiającą dokonywanie przestępstw i wykroczeń przeciwko wyborom;
- 2) przeciwdziałanie przestępstwom wyborczym popełnianym w związku z elektroniczną formą głosowania i wykrywanie ich jest trudniejsze aniżeli w przypadku głosowania konwencjonalnego.

Autor wyraża również nadzieję, że analizy wskazujące potencjalne zagrożenia związane z przeprowadzaniem istotnych zmian w prawie wyborczym (a taką zmianą byłoby z pewnością wprowadzenie alternatywnych form głosowania) będą miały silne implikacje praktyczne i będą stanowić kolejny głos w dyskusji oraz przyczynek do dalszych badań w tym zakresie.

I-VOTING A REALIZACJA ZASAD PRAWA WYBORCZEGO

Termin „zasady prawa wyborczego” utożsamiany jest z reguły z wynikającymi wprost z przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹² warunkami, które winny zostać zagwarantowane przy organizacji wyborów czy referendum (tzw. przymiotniki wyborcze). W myśl polskiej ustawy zasadniczej (art. 96 i 97) wybory pozostają: powszechne, równe, bezpośrednie, proporcjonalne (lub większościowe) i odbywają się w głosowaniu tajnym. Rozbudowana analiza problematyki poszczególnych zasad prawa wyborczego nie stanowi przedmiotu niniejszego tekstu, dlatego autor w tym miejscu chciałby jedynie wskazać, które z zasad wyborczych mogą doznać największego uszczerbku w związku z ewentualnym rozpowszechnieniem głosowania elektronicznego – w tym kontekście w literaturze wskazuje się przede wszystkim na zasady powszechności, bezpośredniości oraz tajności głosowania [Musiał-Karg 2020: 42–43]. Bezsporne wydaje się, że zasadą, której prawidłowa realizacja będzie najbardziej zagrożona w przypadku wprowadzenia głosowania

¹² Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm., dalej Konstytucja RP.

elektronicznego, pozostaje tajność głosowania. W ocenie autora należy jednak zwrócić szczególną uwagę także na równość wyborów, w związku z czym obie wyszczególnione zasady zostaną przeanalizowane w dalszej części pracy¹³.

W kontekście zasady równości wyborów należy podkreślić, że w literaturze są prowadzone szerokie rozważania dotyczące równości względem prawa (w tym wyborczego)¹⁴. Niemniej na potrzeby niniejszej analizy zasada równości będzie rozpatrywana z perspektywy równości formalnej względem czynnego prawa wyborczego. W tym kontekście zasada równości oznacza, że każdemu wyborcy przysługuje taka sama liczba głosów. W teorii zatem *i-voting* nie powoduje, rzecz jasna, zachwiania realizacji tej zasady. W prawidłowo zorganizowanym i przeprowadzonym głosowaniu żaden wyborca nie ma możliwości uzyskania więcej niż jednego głosu. Niemniej jednak ewentualne nadużycia względem zasady równości mają dwa podstawowe źródła:

- 1) konieczność synchronizacji tradycyjnych (papierowych) spisów wyborców z liczbą osób oddających głos przez Internet,
- 2) głosowanie w tzw. niekontrolowanym środowisku – przy głosowaniu przez Internet niemożliwe jest zweryfikowanie, czy wyborca nie uzyskał (oczywiście w sposób nielegalny) danych dostępowych umożliwiających oddanie więcej niż jednego głosu.

Kolejną z zasad prawa wyborczego, której pełne zagwarantowanie w przypadku wprowadzenia *i-votingu* będzie utrudnione, jest zasada tajności głosowania [Vinkel 2015: 10]. Słuszna (i stosunkowo dobrze utrwalona na gruncie aktów prawnych i analiz naukowych) jest konkluzja, że zasada tajności odnosi się jedynie do samego aktu głosowania i nie obejmuje innych etapów wyborczej procedury. Zasadę tę należałoby zatem określać właśnie jako tajność głosowania, nie zaś tajność wyborów [Buczowski 2012: 206]. Termin ten oznacza, że wyborca ma prawo do zachowania w tajemnicy treści swojej decyzji wyborczej, co gwarantuje mu nieskrępowane wyrażenie woli wyborczej. Właściwa realizacja zasady tajności głosowania w kontekście wprowadzenia *i-votingu* wydaje się najbardziej problematyczna. Sednem problemu pozostaje bowiem rozstrzygnięcie, który ze sposobów rozumienia zasady tajności głosowania zostanie uznany za najbardziej zasadny i obowiązujący. W literaturze zasada ta bywa rozumiana dwojako: (1) zachowanie tajności głosowania jest obowiązkiem wyborcy lub (2) zachowanie tajności głosowania jest przywilejem wyborcy¹⁵. W przypadku gdy uznamy, że tajność głosowania pozostaje obowiązkiem

¹³ W kontekście analiz dotyczących *stricte* wpływu *i-votingu* na zasady prawa wyborczego szerzej zob. Rulka 2017; Górny 2020: 153–155.

¹⁴ O zasadzie równości wyborów szerzej zob. Uziębło 2013.

¹⁵ Synteza dyskursu prowadzonego w literaturze przedmiotu w kwestii tajności głosowania szerzej zob. Chrzanowski 2018: 189–191.

wyborcy, jest to równoznaczne z dodatkowymi obowiązkami spadającymi na aparat państwowy, który musi stworzyć procedury gwarantujące zachowanie tajności głosowania. Wówczas wprowadzenie *i-votingu* wydaje się niemożliwe – gwarancja zachowania tajności w przypadku oddawania głosu w tzw. niekontrolowanym środowisku (tj. poza lokalem wyborczym, w dowolnym miejscu i przy wykorzystaniu dowolnego urządzenia elektronicznego) jest niewykonalna [Birch, Watt 2004: 62]. Natomiast jeśli tajność głosowania potraktowana zostanie jako przywilej (z którego wyborca może, ale nie musi, skorzystać), wówczas istnieje możliwość implementacji procedury w pełni elektronicznego głosowania.

I-VOTING A PRZESTĘPSTWA I WYKROCZENIA PRZECIWKO WYBOROM I REFERENDUM

Dalsza część analizy będzie dotyczyć przestępstw i wykroczeń wyborczych wskazanych zarówno w Kodeksie karnym, jak i w Kodeksie wyborczym. Dokonana została selekcja pozwalająca na wyodrębnienie takich przepisów, których złamanie w wyniku wprowadzenia *i-votingu* będzie łatwiejsze (i często trudniejsze do wykrycia) lub których możliwości złamania elektroniczne głosowanie rozszerzy. W nawiązaniu do powyższego – zdaniem autora – szczególne zagrożenie związane z ewentualnym wprowadzeniem *i-votingu* zdaje się dotyczyć następujących przepisów prawa: przestępstwa wskazanego w art. 248 pkt 5 k.k.¹⁶, przestępstwa wskazanego w art. 251 k.k.¹⁷ oraz wykroczenia wskazanego w art. 513 k.w.¹⁸

Jak wskazuje Justyn Piskorski, przestępstwa przeciwko wyborom, pod względem ilościowym, nie stanowią istotnego problemu kryminalnego [Piskorski 2013: 249]. Statystyki policyjne i ministerialne potwierdzają tę tezę, niemniej należy brać pod uwagę, że wszelkiego rodzaju dane odnoszą się

¹⁶ „Art. 248. [Naruszenia przy przebiegu wyborów]

Kto w związku z wyborami do Sejmu, do Senatu, wyborem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, wyborami do Parlamentu Europejskiego, wyborami organów samorządu terytorialnego lub referendum: [...] 5) odstępuje innej osobie przed zakończeniem głosowania niewykorzystaną kartę do głosowania lub pozyskuje od innej osoby w celu wykorzystania w głosowaniu niewykorzystaną kartę do głosowania, [...] – podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

¹⁷ „Art. 251. [Naruszenie tajności głosowania]

Kto, naruszając przepisy o tajności głosowania, wbrew woli głosującego zapoznaje się z treścią jego głosu, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

¹⁸ „Art. 513. [Wielokrotne głosowanie]

Wyborca, który więcej niż jeden raz uczestniczył w głosowaniu w tych samych wyborach – podlega karze grzywny”.

jedynie do przestępczości ujawnionej i stwierdzonej (statystyki policyjne) lub ewentualnie przestępczości osądzonej (statystyki ministerialne). Natomiast skala przestępczości rzeczywistej (tj. ogółu czynów przestępczych faktycznie popełnionych) nigdy nie jest do końca znana [Guzik-Makaruk, Wojewoda 2016: 168]. Statystyki w zakresie przestępstw określonych w art. 248 k.k. (dane dotyczą wszystkich przestępstw wskazanych w artykule) udostępnione przez policję wskazują, że w latach 1999–2020 liczba wszczętych postępowań wynosiła od 9 do 115, a liczba przestępstw stwierdzonych wynosiła od 6 do 258¹⁹. W kontekście przestępstwa wymienionego w art. 251 k.k. (naruszenie tajności głosowania) dane policyjne wskazują na maksymalnie 5 wszczętych postępowań rocznie oraz maksymalnie 6 przestępstw stwierdzonych²⁰. Z kolei z danych Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczących osób prawomocnie skazanych wynika, że w latach 1998–2014 skazywano maksymalnie 4 osoby rocznie za przestępstwo wskazane w pkt 5 art. 248 k.k. oraz maksymalnie 3 osoby rocznie za przestępstwo wskazane w art. 251 k.k. [Ministerstwo Sprawiedliwości 2015: 144–174]. Niewielka liczba odnotowywanych przestępstw przeciwko wyborom i referendum nie umniejsza doniosłości tych zagadnień, w szczególności w kontekście prawidłowego funkcjonowania systemu demokratycznego. Konieczna jest zatem ciągła analiza w przedmiotowym zakresie, również pod kątem wpływu zmian prawa wyborczego na liczbę popełnianych przestępstw i wykroczeń przeciwko wyborom.

Specyfika głosowania elektronicznego powoduje istotne zagrożenie związane z popełnieniem przestępstwa wskazanego w art. 248 pkt 5 k.k., tj. pozyskania od innego wyborcy lub odstąpienia na rzecz innego wyborcy karty do głosowania umożliwiających oddanie głosu nie w swoim imieniu. Uwzględniając aktualny stan prawy, należy stwierdzić, że wskazany przepis literalnie mówi właśnie o pozyskaniu lub odstąpieniu tradycyjnej karty wyborczej. Niemniej w kontekście *i-votingu* zasadne wydaje się stwierdzenie, że odstąpienie/pozyskanie danych dostępowych do profilu umożliwiający oddanie głosu pozostaje równoznaczne z nielegalnym odstąpieniem/pozyskaniem niewypełnionej karty wyborczej²¹. Nie ulega więc wątpliwości, że uwarunkowania *i-votingu*

¹⁹ Statystyka policyjna: *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum. Falszowanie dokumentów wyborczych (art. 248)*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-12/63596,Falszowanie-dokumentow-wyborczych-art-248.html> (dostęp 10.01.2023).

²⁰ Statystyka policyjna: *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum. Naruszenie tajności głosowania (art. 251)*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-12/63604,Naruszenie-tajnosci-glosowania-art-251.html> (dostęp 10.01.2023).

²¹ Autor jest świadomy, że w aktualnie obowiązującym stanie prawnym zrównanie odstąpienia karty do głosowania z odstąpieniem danych dostępowych do głosowania może stanowić, w pewnym stopniu kontrowersyjną, nadinterpretację (wykładnię rozszerzającą) cytowanego przepisu. Z pewnością w przypadku wprowadzenia *i-votingu* konieczna byłaby nowelizacja przywołanego

stwarzają nową płaszczyznę umożliwiającą popełnienie przestępstwa wskazanego w cytowanym przepisie²². Konieczna jest również uwaga, że „obrót” danymi dostępowymi następuje zupełnie poza kontrolą członków komisji wyborczej, co stanowi okoliczność znacząco ułatwiającą (w stosunku np. do wyniesienia pustej karty z lokalu wyborczego) podjęcie wskazanych nielegalnych działań. Ponadto wykrycie i udowodnienie odstąpienia/pozyskania „elektronicznej karty wyborczej” pozostaje niemalże niemożliwe.

W związku z kilkakrotnie już podnoszonym występowaniem zjawiska tzw. niekontrolowanego środowiska w przypadku głosowania elektronicznego popełnianie tego typu przestępstwa wyborczego zdaje się w znacznym stopniu wymykać możliwościom prewencyjnym i karnym organów ścigania. Ograniczenie jego występowania uzależnione jest głównie od odpowiedzialnej postawy obywateli. Z kolei w kontekście zasad prawa wyborczego należy zauważyć, że popełnienie tego rodzaju przestępstwa narusza zasadę powszechności (osoba odstępująca dane dostępowe do własnego profilu traci możliwość oddania głosu) oraz równości (osoba pozyskująca dane dostępowe zyskuje możliwość oddania więcej niż jednego głosu).

Z kolei w art. 251 k.k. została podniesiona kwestia naruszenia tajności głosowania. W myśl tego przepisu zapoznanie się z treścią głosu wbrew woli głosującego również stanowi przestępstwo wyborcze²³. Odnosząc to do specyfiki *i-votingu*, należy zauważyć, że wprowadzenie procedur związanych z całkowicie elektronicznym głosowaniem może rodzić poważne wątpliwości w kontekście przywołanego przepisu. W gruncie rzeczy każdy wyborca decydujący się na głosowanie elektroniczne narażałby się na utratę możliwości zagwarantowania sobie tajności głosowania. Możliwe zagrożenia dostrzegalne są na trzech płaszczyznach:

przepisu, dostosowująca go do uwarunkowań głosowania przez Internet. Niemniej problem nielegalnego pozyskania danych dostępowych do głosowania elektronicznego może stanowić istotne zagrożenie dla uczciwości wyborów, stąd próba analizy tego zagadnienia w niniejszym tekście; por. Solvak, Vassil 2016: 6–9.

²² W przypadku głosowania elektronicznego „odstąpienie karty wyborczej” może nastąpić na kilku etapach/płaszczyznach: udostępnienie osobie trzeciej danych dostępowych do profilu umożliwiającego głosowanie; samodzielne zalogowanie się do profilu i dopiero wówczas umożliwienie osobie trzeciej oddania głosu; głosowanie zgodne z wolą osoby trzeciej przy jej obecności.

²³ W odniesieniu do akcentowanego wcześniej dylematu związanego z rozumieniem zasady tajności głosowania (w kontekście rozstrzygnięcia, czy zachowanie treści głosu w tajemnicy to obowiązek czy przywilej wyborcy) można zauważyć, że przepis art. 251 k.k. stanowi pewną wskazówkę. Ustawodawca wyraźnie podkreśla, że przestępstwem pozostaje zapoznanie się z treścią głosu wbrew woli głosującego. Oznacza to, że penalizacja nie dotyczy zapoznania się z treścią głosu za przyzwoleniem wyborcy. To z kolei można by interpretować w kontekście zachowania tajności głosowania jako przywileju (wyrazu woli), nie zaś obowiązku [por. Jachimowicz 2007: 133–146].

- 1) ujawnienie treści głosu w wyniku ataku hakerskiego na system elektronicznego głosowania,
- 2) ujawnienie treści głosu na rzecz administratorów systemu²⁴,
- 3) ujawnienie treści głosu w związku z głosowaniem w tzw. niekontrolowanym środowisku (o czym była już mowa).

Poziom zagrożenia na poszczególnych płaszczyznach byłyby uzależnione od ostatecznych uwarunkowań prawnych i informatycznych towarzyszących organizacji wyborów. Wśród czynników minimalizujących zagrożenie można wskazać:

- 1) konieczność wyjątkowej dbałości o jakość zabezpieczeń informatycznego systemu obsługującego głosowanie,
- 2) powierzenie organizacji wyborów (i prawnego nadzoru nad administratorami systemu) maksymalnie apolitycznemu organowi wyborczemu – wydaje się bowiem, że na ujawnieniu treści głosu (a przede wszystkim na ewentualnym późniejszym wykorzystaniu tej wiedzy) najbardziej mogłoby zależeć podmiotom uczestniczącym w wyborach (głównie partiom politycznym).

Z kolei ograniczenie negatywnych konsekwencji wynikających z głosowania w tzw. niekontrolowanym środowisku zdaje się leżeć przede wszystkim w gestii wyborców, którzy winni głosować przy użyciu bezpiecznych urządzeń (posiadających systemy antywirusowe oraz korzystających z prywatnych połączeń internetowych) i w miejscu gwarantującym nieskrępowane oddanie głosu. Nie ulega jednak wątpliwości, że *i-voting* stwarza nowe płaszczyzny umożliwiające popełnienie przestępstwa wyborczego polegającego na pogwałceniu tajności głosowania. Wydaje się również, że przestępstwo to mogłoby zostać popełnione w skali mikro (zapoznanie się z treścią głosu pojedynczych wyborców, np. wśród rodziny, znajomych) oraz w skali makro (zapoznanie się z treścią głosów znacznej liczby wyborców lub ujawnienie jej w efekcie ataku hakerskiego lub ingerencji administratorów systemu). Oczywiście w tym przypadku pozostaje też bezpośrednie powiązanie analizowanego przepisu Kodeksu karnego z konstytucyjną zasadą tajności głosowania.

Ostatnim z analizowanych przepisów traktujących o naruszeniach względem wyborów pozostaje wykroczenie wskazane w art. 513 k.w., tj. wielokrotne głosowanie²⁵. Złamanie tego przepisu polega na kilkukrotnym (co najmniej

²⁴ W tym kontekście konieczne byłoby zagwarantowanie oddzielenia w systemie obsługującym elektroniczne głosowanie danych wejściowych (tj. danych wyborcy) od danych wyjściowych (tj. treści głosu). W przypadku konwencjonalnego głosowania takie oddzielenie następuje w momencie wrzucenia głosu do urny (wówczas nie ma już możliwości powiązania konkretnego wyborcy z konkretną kartą do głosowania). Oczywiście należy również zaznaczyć, że ujawnienie treści głosu na rzecz administratorów systemu (lub organizatorów wyborów, którzy będą nadzorować administratorów systemu) musiałoby stanowić całkowicie intencjonalne przestępstwo.

²⁵ Zgodnie z art. 516 k.w. w przypadku postępowań w sprawach określonych m.in. w art. 513 tego aktu stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

podwójnym) głosowaniu w danego typu wyborach przy wykorzystaniu luk prawnych lub zaniedbań organów wyborczych [Jaworski, Zbieranek 2018]. Wydaje się, że uwarunkowania wynikające z wprowadzenia *i-votingu* stwarzają nowe płaszczyzny umożliwiające występowanie procederu wielokrotnego głosowania. Można wskazać co najmniej trzy źródła skutkujące takim nadużyciem:

- 1) „głosowanie rodzinne” – rozumiane jako oddawanie głosów w imieniu całej rodziny przez jednego z jej członków lub wywieranie presji przez jednego z członków rodziny na pozostałych domowników skutkujące oddaniem głosów zgodnych z jego wolą²⁶,
- 2) pozyskanie danych dostępowych (zjawisko charakteryzowane już w niniejszym tekście),
- 3) próba oddania głosu zarówno w formie elektronicznej, jak i tradycyjnej – w tym kontekście istotnym problemem (omawianym już w trakcie analizy wpływu *i-votingu* na zasadę równości wyborów) pozostaje konieczność natychmiastowej synchronizacji danych osób oddających głosy przez Internet z tradycyjnymi (papierowymi) spisami wyborców w lokalach²⁷. Po raz kolejny więc zasadna wydaje się konkluzja, że *i-voting* stwarza nowe sposobności popełniania przestępstw lub wykroczeń przeciwko wyborom. Proceder wielokrotnego głosowania w sposób oczywisty narusza też zasadę równości wyborów [Jaworski, Zbieranek 2018].

PODSUMOWANIE

Podsumowanie przeprowadzonych analiz pozwala na sformułowanie kilku konkluzji. Po pierwsze, wprowadzenie i upowszechnienie całkowicie elektronicznego głosowania (zgodnie ze stosunkowo ugruntowanym poglądem wyrażanym w doktrynie) nie stoi w sprzeczności z konstytucyjnymi zasadami prawa wyborczego. Należy przy tym brać pod uwagę, że w tym kontekście najbardziej problematyczna pozostaje właściwa realizacja zasady tajności głosowania²⁸.

²⁶ Por. np. Lokar i Ballington 2009: 1–3. W literaturze politologicznej „głosowanie rodzinne” (ang. *family voting*) jest analizowane także w kontekście całkowicie legalnego (choć kontrowersyjnego) rozwiązania wyborczego, w związku z którym rodzice mogą oddawać głosy w imieniu swoich niepełnoletnich dzieci [por. Tomaszuk 2020: 221–230]. Głosy dotyczące takiego rozwiązania pojawiają się też niekiedy w polskim dyskursie publicznym [zob. np. Blikowska 2018].

²⁷ Można wyobrazić sobie sytuację, gdy wyborca oddaje głos za pomocą urządzenia mobilnego (telefonu, tabletu, laptopa), znajdując się bezpośrednio przed lokalem wyborczym, a po chwili wchodzi do lokalu wyborczego i oddaje kolejny głos w formie tradycyjnej.

²⁸ W niniejszym tekście akcentowano już dualistyczne podejście do tej kwestii w literaturze przedmiotu. Autor przychylił się jednak do stanowiska mówiącego o konieczności interpretowania zasady tajności głosowania jako przywileju, nie zaś obowiązku wyborcy. Takie rozumienie zasady

Po drugie, *i-voting* stwarza nową płaszczyznę umożliwiającą (i często ułatwiającą) popełnianie przestępstw wyborczych w odniesieniu do przepisów prawa analizowanych w niniejszym tekście, tj. odstępowania/pozyskiwania kart do głosowania (w przypadku elektronicznego głosowania – danych dostępowych), nadużyć względem tajności głosowania i procedury wielokrotnego głosowania. Co więcej, wydaje się również, że możliwe jest dokonanie typizacji ewentualnej skali występowania tego rodzaju przestępstw, obejmującej skalę mikro (przestępstwa indywidualne/w skali rodzinnej) oraz skalę makro (ataki hakerskie lub ingerencja administratorów systemu). Pierwsze z wymienionych, w skali mikro, nie powinny stanowić zagrożenia w kontekście uznania ważności wyborów, lecz już przestępstwa popełniane w skali makro mogą stanowić przesłankę upoważniającą do unieważnienia głosowania.

Jak wskazano, przestępstwa przeciwko wyborom nie stanowią, w sensie ilościowym, istotnego problemu kryminalnego, przy czym należy pamiętać o ograniczonej wiedzy aparatu państwowego na temat faktycznych rozmiarów przestępczości tego typu. Niemniej jednak wydaje się, że wprowadzenie *i-votingu* z wysokim prawdopodobieństwem wpłynie na zwiększenie liczby popełnianych przestępstw i wykroczeń przeciwko wyborom. Jednocześnie niezwykle ważnym elementem popełnianych w efekcie wprowadzenia elektronicznego głosowania przestępstw przeciwko wyborom pozostają bardzo ograniczone możliwości organów wyborczych (czy szerzej – całego aparatu państwowego) w zakresie prewencji i penalizacji takich przestępstw, co wynika przede wszystkim z funkcjonowania procedur wyborczych w tzw. niekontrolowanym środowisku. W związku z powyższym przestępstwa wyborcze mogą wymykać się oficjalnym statystykom w stopniu dużo wyższym niż obecnie.

Ewentualne działania minimalizujące zagrożenia wynikające z *i-votingu* muszą zostać podjęte zarówno przez państwową administrację wyborczą, jak i przez obywateli w aspekcie ich odpowiedzialności. Pożądane działania ze strony państwa to: (1) dbałość o zabezpieczenie systemu, (2) synchronizacja głosowania elektronicznego z papierowymi spisami wyborców (i w aspekcie informatycznym, i ludzkim, tj. dotyczącym członków komisji wyborczych)²⁹, (3) powierzenie organizacji wyborów apolitycznemu organowi wyborczemu. Z kolei obywatele korzystający z możliwości głosowania elektronicznego powinni dołożyć starań w celu korzystania z zabezpieczonych urządzeń i sieci

tajności zdaje się zyskiwać przewagę wśród badaczy, szczególnie w kontekście analiz dotyczących penalizacji złamania zasady tajności głosowania [zob. Sokala 2010; Jachimowicz 2007].

²⁹ Jedną kwestią pozostaje bowiem odpowiednie tempo synchronizacji polegającej na wykreśleniu z papierowego spisu wyborców tych osób, które oddały już głosy elektronicznie, drugą zaś – właściwa „obserwacja” aktualizacji systemu do głosowania przez członków komisji wyborczych.

internetowych oraz realizowania czynnego prawa wyborczego w miejscu gwarantującym możliwie pełną swobodę. Technologiczny rozwój współczesnego świata, obejmujący także sferę społeczno-polityczną, z pewnością zmusi decydentów do pogłębionej dyskusji na temat różnych alternatywnych form głosowania wyborczego i referendalnego (w tym głosowania w pełni elektronicznego). Bezsporny pozostaje fakt, że implementacja tego typu rozwiązań będzie dla administracji państwowej niezwykle istotnym i trudnym przedsięwzięciem infrastrukturalnym. Dlatego naukowa eksploracja opisywanych zagadnień powinna być bardzo szeroka zarówno w perspektywie teoretycznej, jak i praktycznej (np. korzystania z doświadczeń państw pionierskich w zakresie *i-votingu*). Pożądana pozostaje również merytoryczna współpraca rządzących z szeroko rozumianym środowiskiem naukowym (*i-voting* wymaga dogłębnej analizy w aspekcie regulacji prawnych, uwarunkowań społecznych oraz rozwiązań informatyczno-technologicznych).

BIBLIOGRAFIA

- Adamescu Vlad. 2021. „Elections During Pandemics: Is I-voting a Viable Solution?”. *International Journal of Cyber Diplomacy* 2: 71–78.
- Birch Sarah, Watt Bob. 2004. „Remote Electronic Voting: Free, Fair and Secret?”. *The Political Quarterly* 1(75): 60–72.
- Blikowska Janina. 2018. „Gowin: Niech rodzice głosują za dzieci”. *Rzeczpospolita*, 15.04.2018. <https://www.rp.pl/Polityka/304159975-Gowin-Niech-rodzicie-glosuja-za-dzieci.html> (dostęp 28.10.2022).
- Buczkowski Jerzy. 2008. *Podstawowe zasady prawa wyborczego*. W *Prawo konstytucyjne RP*. Przemysław-Rzeszów: Wyższa Szkoła Prawa i Administracji.
- Chrzanowski Mariusz. 2018. *Podstawowe zasady prawa wyborczego do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego* (rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem G. Kryszczenia). Białystok.
- Górný Maciej. 2020. *Zastosowanie alternatywnych procedur głosowania w dobie pandemii COVID-19. Perspektywy wprowadzenia i-votingu w Polsce*. W *Konsekwencje pandemii COVID-19: państwo i społeczeństwo*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adam Mickiewicza w Poznaniu.
- Guzik-Makaruk Ewa M., Wojewoda Ewelina. 2016. „Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum – wybrane aspekty prawnokarne i kryminologiczne”. *Białostockie Studia Prawnicze* 20/A: 163–181.
- Jachimowicz Marcin. 2007. „Przestępstwo naruszenia tajności głosowania (art. 251 k.k.)”. *Prokurator* 3–4: 133–146.
- Jaworski Stefan, Zbieranek Jarosław. 2018. *Art. 513. Wielokrotne głosowanie*. W *Kodeks wyborczy. Komentarz*, wyd. 2. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kapsa Izabela, Musiał-Karg Magdalena. 2022. „Risks and Benefits of i-Voting in Public Opinion: Evidence from Poland”. *Polish Political Science Yearbook* 51: 163–180.
- Korycki Krzysztof. 2017. „Alternatywne techniki głosowania a frekwencja wyborcza”. *Studia Wyborcze* 23: 83–105.

- Kowalewski Maciej. 2019. „Niejednoznaczna odpowiedź miast na populizm i kryzys demokracji”. *Studia Socjologiczne* 3(234): 55–80.
- Krimmer Robert, Duenas-Cid David, Krivososova Iuliia. 2021. „Debate: Safeguarding Democracy During Pandemics. Social distancing, postal, or internet voting – the good, the bad or the ugly?”. *Public Money & Management* 41: 8–10.
- Kurlantzick Joshua. 2013. *Democracy in Retreat*. London: Yale University Press.
- Kuźelewska Elżbieta. 2018. „E-voting w wyborach parlamentarnych w Belgii”. *Przegląd Europejski* 2(48): 143–157.
- Licht Nathan, Duenas-Cid David, Krivososova Iuliia, Krimmer Robert. 2021. *To i-vote or not to i-vote: Drivers and Barriers to the Implementation of Internet Voting*. W: *E-Vote-ID 2021*. Red. Robert Krimmer, Melanie Volkamer, David Duenas-Cid. Tartu: University of Tartu Press.
- Lokar Sonja, Ballington Julie. 2009. „Consolidated Response on the Prevention of Family Voting”. *iKnow Politics*: 1–12.
- Luterek Mariusz. 2007. „E-demokracja. Demokracja w społeczeństwie informacyjnym”. *Zagadnienia Informatyki Naukowej* 1(89): 66–79.
- Maciejewski Andrzej. 2007. *E-voting – za czy przeciw?*. „Computer World” 30.10.2007. <https://www.computerworld.pl/news/E-voting-za-czy-przeciw,322273.html> (dostęp 28.10.2022).
- Malužinas Martinas, Górny Maciej. 2022. „Alternatywne procedury głosowania w polskim i litewskim prawie wyborczym”. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne* 73(1): 45–61.
- Ministerstwo Sprawiedliwości. 2015. *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946–2014*. Warszawa.
- Musiał-Karg Magdalena. 2016. „Alternatywne metody głosowania na przykładzie głosowania korespondencyjnego oraz e-voting w Szwajcarii”. *Białostockie Studia Prawnicze* 20/A: 13–25.
- Musiał-Karg Magdalena. 2017. *E-demokracja, e-partycypacja i e-głosowanie, czyli o tym, jak zwiększać zaangażowanie obywateli w dobie Internetu*. W *Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej*. Red. Marcin Rachwał. Poznań: Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM.
- Musiał-Karg Magdalena. 2018. „Analiza doświadczeń związanych z wykorzystaniem głosowania internetowego (i-voting) w wybranych państwach”. *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych* 1(57): 46–68.
- Musiał-Karg Magdalena. 2020. *Elektroniczne głosowanie w opiniach Polaków. Postawy i poglądy na temat e-voting*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM.
- Piskorski Justyn. 2013. *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*. W: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 222–316*. Red. Michał Królikowski, Robert Zawłocki. Warszawa: C.H. Beck.
- Rahat Gideon, Kenig Ofer. 2018. *From Party Politics to Personalized Politics? Party Change and Political Personalization in Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Rulka Marcin. 2015. „Orzecznictwo dotyczące konstytucyjności regulacji umożliwiających głosowanie elektroniczne (Niemcy, Austria, Estonia, Indie)”. *Przegląd Sejmowy* 6(131).
- Rulka Marcin. 2017. „E-voting a zasady prawa wyborczego. Analiza prawoporównawcza”. *Przegląd Sejmowy* 3(140): 71–90.
- Skotnicki Krzysztof. 2018. „Instytucja i-votingu w wybranych krajach”. *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu* 1(57): 71–85.
- Sobota Marcin. 2016. „Wybrane aspekty głosowania elektronicznego”. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie* 96: 417–425.
- Sokala Andrzej. 2010. *Hasło: tajności głosowania zasada*. W Bartłomiej Michalak, Andrzej Sokala, *Leksykon prawa wyborczego i systemów wyborczych*. Warszawa: Open LEX.

- Solvak Mihkel, Vassil Kristjan. 2016. *E-voting in Estonia: Technological Diffusion and Other Developments Over Ten Years (2005–2015)*. Tartu: University of Tartu Press.
- Solvak Mihkel, Vassil Kristjan. 2018. „Could Internet Voting Halt Declining Electoral Turnout? New Evidence That E-voting Is Habit Forming”. *Policy and Internet* 10(1): 4–21.
- Tomaszuk Mariusz. 2020. *Głosowanie rodzinne jako przejaw zasady zrównoważonego rozwoju*. W *Zrównoważony rozwój wektorem na drodze doskonalenia warsztatu naukowca*. Red. Aleksandra Kuzior, Henryk A. Kretek. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej.
- Uziębło Piotr. 2013. *Zasady równości wyborów parlamentarnych w państwach europejskich i południowoamerykańskich*. Warszawa: Wolters Kluwer business.
- Vinkel Priit. 2015. *Remote Electronic Voting in Estonia: Legality, Impact and Confidence*. Tallinn: Tallinn University of Technology Press.
- Vinkel Priit, Krimmer Robert. 2017. *The How and Why to Internet Voting an Attempt to Explain Estonia*. W *Electronic Voting: First International Joint Conference: E-Vote-ID 2016*. Red. Robert Krimmer, Melanie Volkamer, Jordi Barrat, Josh Benaloh, Nicole Goodman, Peter Y.A. Ryan, Vanessa Teague. Bregenz: Springer International Publishing.
- Wojtaszczyk Konstanty A., Stawarz Piotr, Wiśniewska-Grzelak Justyna. 2018. *Zmierzch demokracji liberalnej?* Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Zbieranek Jarosław. 2018. „Głosowanie przez internet (i-voting) w wybranych państwach”. *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu* 1: 9–45.

AKTY PRAWNE

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1444 ze zm.).
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1319).

STRONA INTERNETOWA

<https://statystyka.policja.pl>

Streszczenie

Artykuł stanowi analizę uwarunkowań związanych z wprowadzeniem elektronicznych form głosowania przy wykorzystaniu sieci Internet (*i-voting*) w odniesieniu do możliwych przestępstw przeciwko wyborom. Założeniem pozostaje analiza prowadzona na dwóch polach: (1) możliwych nadużyć względem zasad prawa wyborczego, których płaszczyzną mogłoby się stać wprowadzenie elektronicznych form głosowania oraz (2) upowszechnienia *i-votingu* jako nowej płaszczyzny umożliwiającej popełnienie przestępstw wyborczych. Autor wyraża nadzieję, że efektem analizy będzie wskazanie podstawowych korelacji na linii: *i-voting* – zasady prawa wyborczego oraz (w szczególności) próba określenia podstawowych zagrożeń związanych z wprowadzeniem takiej alternatywnej formy głosowania.

Słowa kluczowe: *i-voting*, przestępstwa przeciwko wyborom, prawo wyborcze

**I-VOTING AS A PLANE FOR CRIMES AGAINST ELECTIONS
– THE PERSPECTIVE OF ELECTORAL LAW PRINCIPLES
(summary)**

The article analyzes the conditions related to the introduction of electronic forms of voting with the use of the Internet (*e-voting*) in relation to possible crimes against elections. The aim is analyzed in two fields: (1) possible abuses in relation to the principles of electoral law, which could be based on the introduction of electronic forms of voting and (2) popularization of *i-voting* as a new ground for committing electoral crimes. The result of the analysis will be the identification of the basic correlations of *i-voting* to the principles of electoral law and an attempt to identify the basic threats related to the introduction of an alternative form of voting.

Keywords: *i-voting*, crimes against elections, electoral law